

Пісоцький О.В.,  
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»  
спеціальності 101 «Екологія»  
Науковий керівник: Масюк О.М.,  
к.б.н., доц., доцент кафедри геоботаніки, ґрунтознавства та екології,  
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара  
oleg0665447062@gmail.com

## РАРИТЕТНІ РОСЛИНИ В ІХТІОЛОГІЧНОМУ ЗАКАЗНИКУ «БАЛКА ВЕЛИКА ОСОКОРІВКА»

Актуальним питанням нашого часу є дослідження та збереження біорізноманіття, що є найважливішою метою природоохоронних територій. Це поняття включає в себе різноманітність у рамках виду, між видами і екосистем, його зменшення призводить до руйнування екологічних зв'язків, що склалися, і деградації природних угруповань до їх нездатності самопідтримуватися, зрештою, до їх знищення. Сьогодні біорізноманіття швидко скорочується у зв'язку з такими чинниками як: зміни у землекористуванні, зміни клімату, експансія інвазійних видів, надмірна експлуатація та забруднення довкілля під час забудов, розорювання земель, меліорації, спорудження водосховищ, створення мереж транспортної інфраструктури та при здійсненні інших видів господарської діяльності. Його зменшення пов'язане з деградацією передусім угруповань рослин - фітоценозів. Тому постало гостре питання, щодо створення природоохоронних територій та проведення на них експедиційних досліджень з метою обліку кількісних, якісних та інших характеристик природних рослинних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання, а також для здійснення систематичного контролю за змінами в рослинному світі, що в свою чергу дає більш поглиблені знання для виконання природоохоронної діяльності.

До природно-заповідного фонду Дніпропетровської області, в якому проводилися експедиції, входить іхтіологічний заказник місцевого значення «Балка Велика Осокорівка». Він розташований у межах Синельниківського району Дніпропетровської області, на південний захід від села Варварівка і на північний схід від села Воронове, у пониззі річки Осокорівка (ліва притока річки Дніпра). Його площа понад 2000 га. Статус надано згідно з рішенням Дніпропетровського облвиконкому від 14.10.1982 року № 654 для збереження місць нересту, зимівлі і нагулу цінних видів риб, серед яких: лящ, жерех, синець, судак, короп звичайний (сазан), тарань. На цій ділянці з початку 80-х років регулярно відзначається вид занесений до «Червоної книги» України – стерлядь. В 1976 та 1988 зафіксований факт вилування дуже рідкого в водосховищі вида – річкового вугра. Основними завданнями заказника є: збереження заливу притоки річки Дніпра як місця нересту та зимівлі цінних видів риб; збереження і підтримання біорізноманіття флори та фауни заказника, в тому числі, видів занесених до Червоної книги України; підтримка загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища; поширення еколого-освітніх знань. Приводороздільно-балковий ландшафт Великої Осокорівки характеризується цілим рядом мікрокліматичних варіантів, геоморфологічних особливостей, різною експозицією та крутістю схилів, різноманітністю лісорослинних умов. Тут виділяються такі типи рослинного покриву: ділянки різнотравно-злакових степів, луки, штучні листяні плакорні лісові масиви, болота, культурфітоценози, що визначають значну видову різноманітність наземної та напівводної фауни та флори.

Дослідження флори проводилися протягом 2021-2023 років на суходільних територіях іхтіологічного заказника. Під час експедиційних виїздів були виявлені та визначені види флори, які мають природоохоронний статус, а саме 16 видів з Червоної книги Дніпропетровської області, 7 видів з Червоної книги України.

Брандушка різнобарвна (*Bulbocodium versicolor* (Her. Gawl.) Spreng.). Популяції знайдені на схилах балок та на ділянках степу вздовж річки Осокорівка, в рідких штучних насадженнях. Деякі популяції досить щільні понад 100 особин на 10 м<sup>2</sup>. Природоохоронний статус виду: занесений до Червоної книги України (вразливий), занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (вразливий).

Ковила пірчаста (*Stipa pennata* L.). Знайдена на ділянці степу та північній стороні балки другого порядку на північний схід від села Воронове, знахідки нечисленні, дифузні особини в угрупованні з іншими типовими степовими рослинами. Природоохоронний статус виду: занесений до Червоної книги України (вразливий), занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (вразливий).

Горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.). Популяції невеликі, 5-25 особин на ділянках степу вздовж річки Осокорівка та терасованих схилів. Найбільша популяція знайдена в балці другого порядку (1 кілометр на північ схід від села Воронове), де щільність становила понад 75 особин на 10 м<sup>2</sup>. Природоохоронний статус виду: занесений до Червоної книги України (неоцінений), занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (вразливий), включений до Додатку конвенції CITES.

Астрагал понтичний (*Astragalus ponticus* Pall.). Поодинокі місця зростання на степових ділянках та верхів'ях балки другого порядку (1 кілометр на північ схід від села Воронове). Природоохоронний статус виду: занесений до Червоної книги України (вразливий), занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Астрагал шерстистоквітковий (*Astragalus dasyanthus* Pall.). Місцезнаходження – остепнені схили, зарості степових чагарників, галявини байрачних лісів. Трапляється у складі лучно-степових, степових фітоценозів. Зростає на степових ділянках балкових систем по території заказника, але популяції нечисленні, розчленовані. Природоохоронний статус виду: занесений до Червоної книги України (вразливий), занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний), занесений до Європейського червоного списку (I) та Червоного списку МСОП (R).

Ковила Лессінга (*Stipa lessingiana Trin. et Rupr.*). Зустрічається на схилах балок, як домінант, та у складі ценозів з іншими типовими степовими рослинами. Природоохоронний статус виду: занесений до Червоної книги України (неоцінений), занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Ковила волосиста (*Stipa capillata L.*). Знайдена у північній частині заказника, де на поверхню виходять кристалічні породи, степові схили першої надзаплавної тераси. Природоохоронний статус виду: занесений до Червоної книги України (неоцінений), занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Ефедра двоколоса (*Ephedra distachya L.*). Місцезнаходження – на півночі заказника, 1,6 кілометрів на південний захід від села Зелене та 3,5 кілометрів на північний схід від села Воронове, невелика балка другого порядку з двома рукавами, південний схил, популяція локальна, щільна. Природоохоронний статус: занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Сальвінія плаваюча (*Salvinia natans L.*). Північна частина заказника, де річище становиться вузьким. Природоохоронний статус виду: занесений до червоної книги України (неоцінений), занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (вразливий).

Півники карликові (*Iris pumila L.*). Зустрічається на схилах балки, 1 кілометр на північний схід від села Воронове. Популяція дифузна. Природоохоронний статус: занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Шавлія австрійська (*Salvia austriaca Jacq.*). Поодинокі знахідки на схилах балки, 1 км на північний схід від с. Воронове. Природоохоронний статус: занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Проліска сибірська (*Scilla sibirica Haw.*). Локальна популяція з декількох десятків особин у тальвегу балки, 2,4 км на північний схід від села Воронове. Природоохоронний статус: занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Белевалія сарматська (*Bellevalia sarmatica Pall. ex Georgi*). Виявлено декілька особин на галявині, 1,7 км на північний схід від села Воронове. Природоохоронний статус: занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Гіацинтик блідий (*Hyacinthella leucopaea C. Koch*). Найбільша популяція знайдена на схилах балки другого порядку (1 кілометр на північ схід від села Воронове), разом з горицвітом весняним (*Adonis vernalis L.*). Природоохоронний статус: занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Цибуля кругла (*Allium rotundum L.*). Декілька локальних малочислених популяцій на степових схилах балок. Природоохоронний статус: занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (рідкісний).

Суниці лісові (*Fragaria vesca L.*). Локальна популяція в тальвегу балки, 2,4 км на північний схід від села Воронове. Природоохоронний статус: занесений до Червоної книги Дніпропетровської області (зникаючий)

Перерахованим вище видам загрожують негативні антропогенні чинники, а саме підпалювання на весні 2022 року та опалих восени решток рослин (так звані палії трави), збирання на букети, заготівля сіна в балках. З метою зменшення цих чинників пропонується поширення екологічних знань та культури серед населення, територію заказника позначити на місцевості межовими охоронними знаками, посилити контроль за рубками. Заказник «Балка Велика Осокорівка» є одночасно одним з головних нерестилищ водосховища, цінним оселищем для орнітофауни, входить до переліку ІВА територій та дотримала критерій В1 та В2 (2001). Фіторізноманіття складається не менш ніж з 554 видів, частина яких є червонокнижними. Балка слугує прихистком для тварин степової, узлісної та лісової фауни. Таким чином, іхтіологічний заказник «Балка Велика Осокорівка» має великий потенціал, як природоохоронна територія для червонокнижних риб, птахів, рослин та збереження їх оселищ. Крім того, частина прилеглих територій заказника входять до Смарагдової мережі і може стати одним з ядер дніпровського екокоридору, тому доцільно було б змінити статус іхтіологічного заказника на регіональний ландшафтний парк або національний природний парк.